

JAARVERSLAG VAN HET ZOOLOGISCH STATION OVER 1943

Na ruim vijftien maanden als gijzelaar geïnterneerd te zijn geweest, werd de Directeur van het Zoölogisch Station, Dr. J. Verwey, 29 oktober 1943 in vrijheid gesteld. Op 6 december trad hij wederom in functie. Voor de instelling betekende dit gelukkig de opheffing van een zeer aanzienlijke belemmering van de werkzaamheden. In verband met de terugkeer van Dr. Verwey werd door het Bestuur per 5 december 1943 eervol ontslag verleend aan Dr. L.D. Brongersma als waarnemend directeur en aan de Heer L. Tinbergen als tijdelijk Beheerder van het Zoölogisch Station. Nadat gedurende het grootste gedeelte van het verslagjaar het directoraat in handen was van Dr. Brongersma en het beheer van het Station door de Heer Tinbergen werd gevoerd, berust thans de verantwoordelijkheid voor de instelling dus weer bij Dr. Verwey. Een woord van bijzondere lof voor de Heer Tinbergen is hier zeker op zijn plaats. Met grote toegewijdsheid is het beheer door hem gevoerd; aan zijn activiteit is het o.a. te danken, dat de nog nader in dit verslag te noemen zaak van de "Max Weber" een gunstige wending heeft genomen.

Van het gebouw te Den Helder, dat sinds mei 1941 voor een gedeelte door de bezettende overheid gevorderd is, moest begin februari ook het ons resterende deel ontruimd worden, waarop dit met ingang van 26 maart 1943 in beslag genomen werd. De nog aanwezige inventarisstukken werden te Den Helder opgeslagen. Bij de ontruiming van het gebouw werd ook de zeewaterleiding, voorzover niet ondergronds lopend, gedemonteerd en opgeborgen. Na de inbeslagneming werden in ons laboratorium op last van de bezettende overheid verbouwingen uitgevoerd, waarbij helaas de betonnen ingebouwde aquariumbakken grotendeels gesloopt werden.

De huisvesting van personeel en inventaris bleef, afgezien van de verhuizingen, die voortspuiten uit de vordering van het laatste deel van het gebouw, dezelfde als in het vorige jaar. Dat wil zeggen :Directeur, Assistent en Administratrice genoten gastvrijheid in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, de bij ons Station gedetacheerde Chemicus van de Rijkswaterstaat in het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie en de Bankwerker in het Zoölogisch Laboratorium, alles te Leiden. De Bediende tenslotte was, evenals in vorige jaren, in zijn oude standplaats, nl. te Den Helder, werkzaam.

Het onderzoekingsvaartuig, de "Max Weber", bleef bij de Duitse autoriteiten in gebruik. Daar sinds de vordering van het schip in Augustus 1940 op generlij wijze schadevergoeding uitbetaald was en zelfs een deugdelijk vorderingsbewijs ontbrak, werd bij de betrokken instanties getracht, deze fout ongedaan te maken. Het bleek, dat het schip verkeerdelijk als krijgsbuit geregistreerd was, tengevolge waarvan de Vereniging geen recht op schadevergoeding had. Na lange onderhandelingen werd deze buitverklaring door de betreffende autoriteiten opgeheven. Thans is het schip met terugwerkende kracht tot 1 Augustus 1940 in beslag genomen, waardoor eindelijk ons recht op schadevergoeding erkend werd.

Het wetenschappelijke werk van de instelling beperkte zich evenals de twee vorige jaren grotendeels tot de uitwerking van in het tijdvak 1932-1940 te Den Helder verrichte waarnemingen. Door de lange afwezigheid van de Directeur vorderde dit werk minder goed dan aanvankelijk verwacht werd. Het is te hopen dat de achterstand in de loop van 1944 ten dele zal worden ingehaald. Overigens kon de door de heer Verwey te Haaren en St. Michielsgestel doorgebrachte tijd ook marien biologisch benut worden, doordat hij er aan enkele bijdragen werkte en er een serie lezingen op marien biologisch terrein hield, te weten een reeks over "De Levende Noordzee", een tweede, meer speciale, over Osmotische Verschijnselen bij Waterdieren en een derde over Trekbewegingen in het Dierenrijk.

Van het milieuonderzoek moesten twee belangrijke onderdelen, nl. de studie over zoutgehalte-periodiciteit en over de stikstof- en phosphor-cyclus, op hun voltooiing blijven wachten. Het onderzoek van de heer Scheele over slib en aanslibbing werd in hoge mate belemmerd door militaire maatregelen. In verband hiermee kreeg de heer Scheele van Waterstaatszijde verschillende bodemkundige opdrachten die weinig met zeeonderzoek te maken hebben. Gedeeltelijke voortgang vonden echter zoutgehalte-waarnemingen in het Hollandsch Diep en bij Stellendam benevens slib- en bodemonderzoekingen in het gebied van de toekomstige Biesboschpolder en in de haven van Stellendam.

Over het biologische deel van het onderzoek is het volgende mede te delen. De heer Verwey zette zijn onderzoek naar de trekbewegingen van vissen en andere zeedieren voort en schonk veel aandacht aan een vergelijking van deze met de vogeltrek. Veel waarde voor dit werk heeft een door de heer P. Creutzberg vervaardigd overzicht van alle in de jaren 1932-1940 te Den Helder verrichte waarnemingen over het voorkomen van vissen. De heer Creutzberg komt hier een woord van zeer hartelijke dank toe. De heer Verwey begon verder een overzicht over de oecologie der Nederlandse Decapode Crustaceeën voor een deeltje betreffende deze groep in de Fauna van Nederland. Tenslotte voltooide hij samen met de heer Tinbergen de bijdrage over het in vorige jaarverslagen genoemde onderzoek van de biologie van de Pijlinktvis, *Loligo vulgaris* Lam.

De heer Tinbergen nam na de afsluiting van het artikel over *Loligo vulgaris* de uitwerking ter hand van waarnemingen, die in de jaren 1932-1939 aan de nauw verwante *Loligo forbesi* Stsrp. gedaan zijn. Het geldt hier, evenals bij *Loligo vulgaris*, gegevens over groei en leeftijd, de rijping der gonaden, de aantalsverhouding en de verspreiding in het zeegebied van Den Helder. Hoewel de uitwerking van deze gegevens nog niet voltooid is, blijkt reeds duidelijk, dat *L. forbesi* in zeer karakteristieke punten van *L. vulgaris* verschilt.

In het afgelopen jaar kwamen de volgende publicaties gereed over werk, aan het Station verricht :

J.Verwey - Die Periodizität im Auftreten und die aktiven und passiven Bewegungen der Quallen. Arch. Néerl. de Zoologie, Tome VI, 364-468.

G.P.H.van Heusden - De trek van den glasaal naar het Ijsselmeer. Diss. Utrecht.

L.Tinbergen en J.Verwey - Zur Biologie von *Loligo vulgaris* Lam., Arch. Néerl. de Zoologie, Tome VII, 213-286.

Over de verdere werkzaamheden van het Station kan het volgende meegedeeld worden. De bankwerker ging voort, zich onder de vakkundige leiding van de heer W.Duk in het instrumentmakersvak te bekwamen. O.a. vervaardigde hij enige waardevolle oceanografische apparaten en bracht hij 3 pompen van de zeewaterleiding weer in uitstekende conditie.

De voorziening van dieren en planten voor onderzoek en practica verliep ongunstig. De bediende werd enige weken te Scheveningen gedetacheerd, om *Sepia officinalis* op te kopen, doch boekte weinig succes, doordat deze soort in 1943 zeer schaars was. Ook in Den Helder kostte het grote moeite, het vereiste materiaal bijeen te brengen. Ten dele waren hiervoor de belemmeringen, die de visserij in het algemeen ondervindt, verantwoordelijk, ten dele ook de hoge visprijzen.

Aan de bibliotheek werd veel zorg besteed. Er werd een aanzienlijk bedrag ten koste gelegd aan het inbinden van tijdschriftseries en handboeken, op welk gebied een zeer grote achterstand was in te halen. Door deze maatregel zijn de bruikbaarheid en duurzaamheid van onze boekerij sterk toegenomen. Voorts werd begonnen de administratie van de bibliotheek iets overzichtelijker in te richten.

Door aankoop werd de bibliotheek met de volgende werken verrijkt :

A.A.Beekman - Nederland als Polderland. Zutphen. 1932.

F.H.v.d. Brink - Lijst van Nederlandse Vertebrata. Den Haag. 1943.

P.H.van Cittert - Het Microscop. Gorinchem. 1943.

F.J.Faber - De Nederlandse Landschappen. Gorinchem. 1942.

G.L.Funke - Experim. Plantensociologie. Gorinchem. 1943.

R.Geiger - Das Klima der bodennahen Luftschicht. Braunschweig. 1942.

- H.E.Greve - Praktijk en theorie der titelbeschrijving. Groningen. 1942.
H.E.Greve - Het stamboek der Bibliotheek. 's- Gravenhage. 1934.
A.F.Holleman - Leerboek der Organische Chemie. Groningen. 1942.
P.Klincksieck & Th. Valette - Code des Couleurs. Paris. 1908.
G.Krediet - Zoogdierintersexualiteit. Gorinchem. 1942.
W.J.Prud'homme van Reine- Wat vind ik aan het strand ? Zutphen. 1941.
H.C.Redeker- De visschen van Nederland. Leiden. 1941.
Regels voor de Titelbeschrijving vastgesteld door de Rijkscommissie van advies inzake het bibliotheekwezen. Leiden. 1942.
W.Schäperclaus - Fischkrankheiten. Braunschweig. 1941.
V.E.Shelford - Laboratory and field ecology. Baltimore. 1929.
P.Tesch - De Noordzee van historisch-geologisch standpunt. 's- Gravenhage. 1942.
J.H.P.Umbgrove - Leven en materie. Den Haag. 1943.
M.A.IJsseling & A.Scheygrond- De Zoogdieren van Nederland. Zutphen. 1943.
Beretning fra den Danske Biologiske Station 10-24.
Ergebnisse der Biologie. Bd. 9.
Verhandlungen d. internat. Vereinigung f. theor.u.angewandte Limnologie. Bd. I-VII-1923-'35.

De schenking van separaten werd reeds in het jaarverslag der Vereniging genoemd.

Het wetenschappelijke instrumentarium werd, zoals gezegd, uitgebreid met enige oceanografische apparaten, die in eigen werkplaats vervaardigd zijn. Door aankoop werden geen grote toestellen verworven, alleen voor de instrumentmakerswerkplaats werden enige belangrijke werktuigen aangekocht.

De in 1942 bestelde halfstalen kaartenkast werd in 1943 afgeleverd en bleek een waardevolle aanwinst voor het meubilair te zijn.

Ter opluistering van het gebouw mocht het Station van Dr. Brongersma een zeer verdienstelijk zeestuk in olieverf van de hand van Mevrouw T.Tadema-Groeneveld ten geschenke ontvangen. Het is te hopen, dat dit spoedig te Den Helder kan worden opgehangen.

Over de exploitatie tenslotte kan het volgende medegedeeld worden. Het fonds ter bestrijding van oorlogsschade werd met een geringe verhoging op f 1.500.- gebracht. Het door de Vereniging geïnde huurbedrag voor het gebouw werd o.a. besteed aan de aflossing van de lening voor het Studentenhuis, aan het binden van bibliotheekboeken en aan de verhoging van het salaris van de administratrice. De exploitatie sloot met een gering nadelig saldo.